

دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر
فصلنامه‌ی علمی- پژوهشی فضای جغرافیایی

سال یازدهم، شماره‌ی ۳۵
پاییز ۱۳۹۰، صفحات ۶۴-۳۷

ابوالفضل مشکینی^۱
تقی حیدری^۲

ارزیابی توسعه گردشگری شهر زنجان با استفاده از مدل SWOT (نمونه موردی: منطقه زنجان رود)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۹/۰۳/۲۴ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۹/۰۷/۲۲

چکیده

اقتصاد گردشگری در حال حاضر در حال تبدیل شدن به یکی از ارکان اصلی اقتصاد تجاری جهان است. افزون بر این بسیاری از برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران توسعه نیز از صنعت گردشگری به عنوان رکن اصلی توسعه پایدار یاد می‌کنند که می‌تواند با برنامه‌ریزی اصولی و مناسب و شناسایی فرصت‌ها و محدودیت‌های گردشگری، نقش موثری در توسعه مناطق شهری و در نتیجه توسعه ملی و تنوع‌بخشی به اقتصاد ملی بر عهده داشته باشد. از این رو در اینجا سوال این است که پتانسیل‌ها و محدودیت‌های توسعه گردشگری شهر کدام است و چه راهبردهایی جهت توسعه گردشگری که منجر به توسعه ملی بشود، وجود دارد؟ به این منظور

۱- عضو هیات علمی دانشگاه تربیت مدرس تهران.
E-mail: meshkini@modares.ac.ir

۲- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تربیت مدرس.
E-mail: taghiheydari@yahoo.com

مقاله حاضر با استفاده از روش پیمایش، مطالعات میدانی و تعیین نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها به شیوه SWOT به ارائه راهبرد در جهت توسعه گردشگری منطقه زنجان رود پرداخته است. تجزیه و تحلیل‌ها نشان می‌دهد که با توجه به توان‌ها و استعدادهای بالقوه گردشگری منطقه، آن می‌تواند به یک عامل توسعه درون‌زا تبدیل شود که خود نیاز به برنامه‌ریزی جامع برای بازنمایی نقاط قوت، تقویت فرصت و مقابله با تهدیدات و ضعف‌ها را ضرورت می‌بخشد. لازم به ذکر است راهکارهای این پژوهش در بهینه‌سازی وضع موجود و ساماندهی صنعت گردشگری در این استان می‌باشد.

کلید واژه‌ها: امکان‌سنجی، توسعه گردشگری، مدل SWOT، راهبرد.

مقدمه

محیط‌های شهری بخصوص شهرهای بزرگ هر چند دارای معضلاتی چون آلودگی، ترافیک، جرم و جنایت و ... می‌باشند و مردم را گریزان می‌سازند ولی مظهر تمدن، فرهنگ و اداره جامعه هستند که خود از ویژگی‌های گردشگری به دور نیستند و گاه ارزشمندترین منابع توریستی (پارک‌ها و چشم‌اندازها، رودخانه‌ها، فضاها، تاریخی و...) را در خود جای داده‌اند که برای افراد جذاب بوده و آنها را به سوی خود جذب می‌کند از طرفی در زندگی ماشینی قرن ۲۱ با روند رو به تزاید فناوری و ماشینی‌شدن زندگی در جوامع و گسترش اختراعات که انسان را به شهرها به عنوان محورهای تحول وابسته می‌کند لزوم توجه به مقوله گردشگری احساس می‌شود (BULTER, 2002). گذشته از ضرورت‌ها جایگاه گردشگری به حدی است که قرآن مجید در آیاتی چند انسان را به این موضوع مهم دعوت کرده است (موحد، ۱۳۸۳). توجه به مقوله گردشگری زمانی مهم‌تر جلوه می‌کند که طبق آمار در سال ۲۰۰۵ حدود ۸۰۸ میلیون گردشگر در جهان‌جایجا شده‌اند که این خود باعث ایجاد درآمدی بالغ بر ۲۸۲ میلیارد دلار بوده است. گردشگری یکی از منابع اصلی اشتغال در سراسر دنیا نیز است که طبق برآورد سازمان جهانی جهانگردی حدود ۷۶/۷ میلیون شغل در دنیا در این صنعت به صورت مستقیم

اشتغال دارند. چنانچه مشاغل غیرمستقیم اقتصادی نیز به آنها اضافه گردد این مقدار به حدود ۲۳۴ میلیون (۸/۷٪ از کل مشاغل دنیا) خواهد رسید (Unwto, 2007: 19). صنعت گردشگری در ایران علی رغم داشتن جاذبه‌های فراوان نقش بسیار ناچیزی در اقتصاد کشور ایفا می‌کند. از طرفی جهانی‌شدن می‌تواند از طریق مرز زدایی، تسهیل مقررات آمد و شد و بهبود در امر حمل و نقل و ارتباطات می‌تواند در افزایش گردشگران بین‌المللی و تحول این صنعت بسیار موثر باشد (تولایی، ۱۳۸۵، ۶). جهانگردی امروزه در چهارچوب طرح‌های آمایشی یا کالبدی، اعم از ملی، منطقه‌ای و محلی به عنوان یکی از ابزار و مؤلفه‌های مهم توسعه و محرومیت‌زدایی به شمار می‌رود. جهانگردی که از مهم‌ترین عوامل عمران نواحی است فعالیت‌های ارز آور و متعادل کننده است که موجب توسعه اقتصادی و اجتماعی در سطح منطقه شده و توزیع عادلانه درآمد و همچنین اشتغال‌زایی را همراه دارد (هادوی، ۱۳۸۷، ۱). یکی از راه‌های درمان بیماری اقتصاد این سرزمین، تنوع بخشیدن به منابع کسب درآمد ارزی است و با توجه به جمیع شرایط جغرافیایی، طبیعی، مادی، فرهنگی و تاریخی و... ایران زمین، جلب جهانگردی خارجی، یکی از راه‌ها و شاید مهم‌ترین را وصول به این مهم است (محلای، ۱۳۷۷، ۲۰۸). امروزه جهت رهایی اقتصاد ایران از اتکای به نفت، بکارگیری و استفاده از منابع و توانهای متنوع موجود در سطح کشور را ضروری ساخته است. محصولات غیر نفتی و جهانگردی از نمونه‌های بارز و منابع سرشار از درآمد به حساب می‌آیند. شناسایی و معرفی جاذبه‌های طبیعی، آثار تاریخی و یادمانهای باستانی و فرهنگی ایران از اقدامات موثری است که می‌تواند در توسعه جهانگردی و کسب درآمد بیشتر مفید و موثر باشد. استان زنجان می‌تواند به عنوان بخشی از پیکره پرجاذبه ایران به منطقه مهم جهانگردی تبدیل شود. نزدیکی استان به منطقه توسعه یافته مرکزی ایران و پایتخت، قرار گرفتن در مسیر توسعه، عبور جاده ترانزیت، عبور راه هوایی جهانی از این استان، قرار گرفتن در مسیر استان‌های مهم و بزرگی مانند آذربایجان شرقی و قزوین و وجود شرایط آب و هوایی خاص ناشی از قرار گرفتن در دامنه‌های البرز جنوبی، از جمله عوامل مؤثر در جذب گردشگر به این منطقه می‌باشد (نگاهی به تحولات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان زنجان ۸۲-۱۳۷۶، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان، تابستان ۱۳۸۳، ص ۱). اما به

جهت اینکه قابلیت‌های جهانگردی و ایرانگردی استان زنجان، جایگاه واقعی خودش را در سطح بین‌المللی و حتی در سطح کشور به دست نیاورده، در راستای مطالب فوق سوالات زیر قابل مطرح می‌باشد:

۱- پتانسیل‌ها و محدودیت‌های توسعه گردشگری زنجان‌رود کدام است؟

۲- عمده راهبردها و برنامه ریزی‌ها جهت توسعه این صنعت در استان زنجان به چه صورت است؟ این پژوهش بر آن است با معرفی و بررسی گردشگری منطقه زنجان رود، در راستای حل موانع این صنعت گام ارزنده‌ای برداشته و افق‌های تازه و امید بخشی را در توسعه استان با دستیابی به اهداف زیر به ارمغان بیاورد:

۱- شناسایی و معرفی توانهای منحصر به فرد جهانگردی در استان زنجان به عنوان یک منطقه مستعد جهانگردی

۲- شناخت و ارزیابی اثرات توسعه جهانگردی بر رشد و توسعه استان زنجان در زمینه‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی و...

۳- ارائه راه‌حل‌های مفید و برنامه‌ریزی شده در جهت رفع مشکلات و تنگناهای جهانگردی در استان زنجان.

مواد و روش‌ها

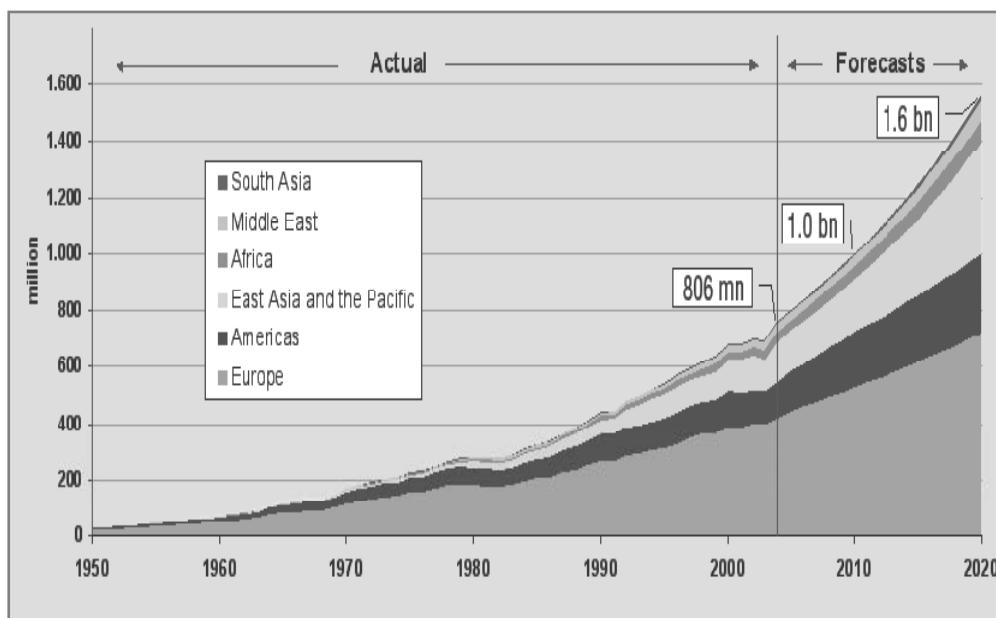
روش‌های پژوهش عمدتاً مبتنی بر ماهیت موضوع و اهداف هر پژوهش تنظیم می‌شود. این روش‌ها دو گونه اصلی پیمایشی و توصیفی-تحلیلی است. در پژوهش حاضر نیز از دو روش فوق بهره گرفته شده است. به این منظور علی‌رغم مشاهده میدانی از منطقه، از طریق مطالعه کتابخانه‌ای اقدام به جمع‌آوری اطلاعات پرداخته شده است منابع موجود اطلاعات ذی‌قیمتی از محدوده مورد مطالعه را در اختیار گذاشته که اغلب این اطلاعات از طریق مطالعات میدانی قابل دسترس نمی‌باشد. آمار و اطلاعات مورد نیاز پژوهش نیز با مراجعه مستقیم به مراکز آماری و اطلاعاتی چون مرکز آمار ایران، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان و سازمان میراث فرهنگی استان و کتابخانه‌ای آنها انجام گرفته و نیز از سایت‌های اینترنت و بانک‌های اطلاعاتی

و کتابخانه‌های دانشگاهی استفاده و گردآوری شده است و بخش تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز با تکیه بر مطالعات توصیفی و مشاهدات عینی و با استفاده از مدل (SWOT) انجام گرفته و برای نمایش بهتر مکانهای توریستی با استفاده از (GIS) به تهیه نقشه‌ها پرداخته شده است.

مبانی نظری

اصطلاح توریست (گردشگر) از قرن نوزدهم معمول شد. در آن زمان اشراف‌زادگان فرانسه می‌بایست برای تکمیل تحصیلات و کسب تجربه‌های لازم زندگی اقدام به مسافرت نمایند این جوانان در آن زمان گردشگر نامیده می‌شدند و بعدها در فرانسه این اصطلاح در مورد کسانی به کار می‌رفت که برای سرگرمی و وقت گذرانی و گردش به فرانسه سفر می‌کردند و بعداً با تعمیم بیشتر به کسانی اطلاق می‌شد که اصولاً به این منظور به سفر می‌رفتند. کم‌کم کلمه توریست به بعضی زبانهای دیگر وارد شد و از آن واژه گردشگری به وجود آمد. گردشگری به دلیل بین‌رشته‌ای بودن و ارتباط با علوم مختلف، از دیدگاه افراد مختلف با گرایش‌های مختلف علمی مورد بررسی قرار گرفته و دارای تعاریف متنوعی است، ولی در ریشه و مبنا تمامی تعاریف دارای نکات کلیدی مشترکی می‌باشند. واژه توریسم نخستین بار در سال ۱۸۱۱، در مجله‌ای انگلیسی به نام اسپورتینگ مگزین (مجله ورزشی) آمد. در آن زمان این لغت به معنای مسافرت به منظور تماشای آثار تاریخی و بازدید از مناظر طبیعی برای کسب لذت به کار می‌رفت» (محلای، ۱۳۸۰: ۳). توریسم (گردشگری) عبارت است از فعالیت یا فعالیت‌هایی که افراد برای استراحت، کار و دیگر دلایل به خارج از محیط معمول خویش سفر می‌کنند و حداقل یک شب و حداکثر برای یک سال به طور متوالی در آنجا اقامت می‌گزینند (سنایی، ۱۳۷۴: ۱۳۷). هم‌اکنون در جهان شهری فزاینده، تقریباً نیمی از جمعیت کل جهان و بیش از سه-چهارم از جمعیت کشورهای با درآمد بالا در شهرها زندگی می‌کنند. از طرفی مدیریت شهر و سطوح شهرنشینی و تمایل زیاد به الگوی جهانی صنعتی شدن و توسعه اقتصادی از تغییرات قابل توجه و چالش‌های قرن بیست و یکم می‌باشد (کوهن، ۲۰۰۶: ۷۸) مقوله توریسم را از آن رو "صنعت توریسم" (Tourism industry) می‌نامند که در راستای ایجاد آن می‌باید

صنایعی متحول شده و به کار افتند که مستقیماً با گردشگران در ارتباط باشند نظیر: انواع زیرساخت‌ها، صنایع ساختمان، انواع شبکه ارتباطی و صنایع حمل و نقل و تجهیزات پزشکی و درمانی و غیره، در واقع توریسم بیشتر به عنوان یک سیستم تولیدی مطرح می‌شود، سیستمی که برای راه‌اندازی تولید آن باید صنایع عمده‌ای ایجاد شوند (حیدری و حسین‌زاده دلیر، ۱۳۸۲: ۶۱). امروزه توریسم به یکی از بزرگ‌ترین اهرم‌های تحولات اجتماعی- اقتصادی تاریخ بشر تبدیل شده، به طوری که تعداد توریست‌های بین‌المللی که در سال ۱۹۵۰ از ۲۵ میلیون نفر تجاوز نمی‌کرد، در سال ۱۹۹۲ به بیش از ۵۹۴ میلیون نفر رسیده است همچنین بر اساس پیش‌بینی سازمان جهانی توریسم، تعداد توریست‌ها در سال ۲۰۱۰ به یک میلیارد نفر و در سال ۲۰۲۰ به ۱ / ۶ میلیارد نفر افزایش خواهد یافت (نمودار شماره ۱).

نمودار ۱- روند تعداد گردشگران جهان از سال ۱۹۵۰ تاکنون و پیش‌بینی آن تا سال ۲۰۲۰

سازمان جهانی جهانگردی (UNWTO: 2006)

از نظر درآمد در سال ۱۹۹۷ درآمدهای توریستی به طور جهشی به ۴۴۸ میلیارد دلار افزایش پیدا کرده و بر اساس پیش بینی سازمان جهانی توریسم، این میزان ۶۲۱ میلیارد دلار برای سال ۲۰۰۰ و ۱۵۰۰ میلیارد دلار برای سال ۲۰۱۰ برآورد شده است (قربانی، ۱۳۸۲: ۱۱۹). آمارها نشان می‌دهد که مسافرت و توریسم امروزه به طور مستقیم یا غیر مستقیم در ایجاد مشاغل در سطح جهانی، ملی و منطقه‌ای، بیش از ۱۰ درصد موثر است (گلدنر و ریچ، ۲۰۰۳، ۵۶۰). چنانکه بر اساس آمارهای موجود، صنعت گردشگری امروزه به عنوان دومین منبع درآمد بیش از ۴۹ کشور در حال توسعه به حساب می‌آید و راهبردی است برای افزایش درآمد و فقرزدایی این کشورها و بر اساس پیش‌بینی سازمان جهانگردی جهانی (WTO) تا سال ۲۰۱۰ بیش از ۴۳ درصد از اشتغال جهان مربوط به بخش گردشگری خواهد بود (سقای، ۱۳۸۵). توریسم شهری می‌تواند به طور بالقوه درآمد بسیار و اشتغال زایی فراوان در خود داشته باشد و به طور وسیع به عنوان مکملی برای جذب سرمایه‌گذاری‌ها در نظر گرفته می‌شود. مزایای مستقیم آن به اشتغال‌زایی در تسهیلاتی مانند هتل‌ها، رستوران‌ها و مراکز توریستی مربوط می‌شوند. دوره‌های ثانویه مصرف رخ می‌دهند، سوبسید و صنایع حمایتی ایجاد می‌شوند و اقتصاد محلی نیز از تأثیر ایجاد شده بر درآمدهای خانوار بهره‌مند خواهد شد (سلبی، ۲۰۰۴، ۱۹). اهمیت صنعت توریسم به طور خلاصه ناشی از موارد زیر است: ۱- مولد شغل است ۲- موجب ورود ارز خارجی به کشور می‌شود (درآمد ارزی را افزایش می‌دهد) ۳- باعث بالا رفتن درآمدهای مالیاتی در کشور می‌شود ۴- توزیع مجدد ثروت را سهولت می‌بخشد (کهن، ۱۳۸۳: ۸۱). ظهور توریسم به عنوان فرایندی که می‌تواند جایگاه غالب را در اقتصاد کشورهای صنعتی داشته باشد و در عمل اقتصاد این کشورها را به اقتصاد خدماتی تبدیل کند از مباحث جالب توجه اقتصادی در دو دهه اخیر بوده است (حقی، ۱۳۷۰: ۳۰). در گروه بندی مناطق توریست جهان متوجه پیشرفت و یکه‌تازی کشورهای پیشرفته غربی در صدر فعالیت‌های توریستی جهان می‌شویم به طوری که این کشورها هم از لحاظ درآمدهای توریستی و هم به لحاظ جذب تعداد توریست در رده‌های اول قرار گرفته‌اند، اروپا با جذب ۲۱۲ میلیون گردشگر در سال ۱۹۸۵ در مقام اول قرار گرفته است. در واقع اروپا در همه سال‌های بعد از آن نیز این رتبه را

داشته است کما اینکه در سال ۱۹۹۹/۲، ۳۹۴ میلیون نفر از کشورها و شهرهای این کشورها دیدن کرده‌اند. مطابق این تقسیم‌بندی در سال ۱۹۹۹ بعد از کشورهای اروپایی، آمریکا با ۱۲۲/۷ میلیون نفر و آسیای شرقی / آرام، آفریقا، خاورمیانه و آسیای جنوبی در رده‌های بعدی قرار گرفته‌اند (حیدری، ۱۳۸۲: ۸۱). جدول زیر میزان ورود توریست‌های بین‌المللی در نواحی شش‌گانه جهان را نشان می‌دهد. بر اساس پیش‌بینی سازمان جهانی توریسم (WTO) در سال ۲۰۱۰ میزان ورود توریست‌های بین‌المللی به نواحی شش‌گانه جهان بر اساس جدول شماره (۱) خواهد بود.

جدول شماره (۱) - پیش‌بینی صنعت توریسم بین‌المللی به تفکیک نواحی شش‌گانه جهان

نواحی شش‌گانه جهان	سال پایه ۱۹۹۵ (میلیون نفر)	پیش‌بینی به		سهم از بازار		میانگین نرخ رشد (به درصد)
		۲۰۱۰	۲۰۲۰	۱۹۹۵	۲۰۲۰	
جهان	۵۶۵	۱۰۰۶	۱۵۶۱	۱۰۰	۴/۱	۱۹۹۵-۲۰۲۰
آفریقا	۲۰	۴۷	۷۷	۳.۶	۵.۰	۵.۵
آمریکا	۱۱۰	۱۹۰	۲۸۲	۱۹.۳	۱۸.۱	۳.۸
آسیای شرقی و حوزه اقیانوس آرام	۸۱	۱۹۵	۳۹۷	۱۴.۴	۲۵.۴	۶.۵
اروپا	۳۳۶	۵۲۷	۷۱۷	۵۹.۸	۴۵.۹	۳.۱
خاورمیانه	۱۴	۳۶	۶۹	۲.۲	۴.۴	۶.۷
آسیای جنوبی	۴	۱۱	۱۹	۰.۷	۱.۲	۶.۲

مأخذ: سازمان جهانی توریسم (۲۰۰۸)

همانطور که در جدول (۱) آمده است، تعداد کل توریست‌های بین‌المللی در جهان در سال ۲۰۱۰، ۱۰۰۶ میلیون نفر بوده که این میزان در سال ۲۰۲۰ به ۱۵۶۱ میلیون نفر خواهد رسید. بر اساس آمار جدول بالا تعداد توریست‌های بین‌المللی سالانه به ۴/۱ درصد رشد افزایش پیدا

خواهد کرد. این در حالی است که باز هم قاره اروپا در سال ۲۰۱۰ مقام اول را داشته و آسیای شرقی و اقیانوسیه مقام دوم را دارا بوده و آمریکا و آفریقا و خاورمیانه و آسیای جنوب در رده‌های بعدی قرار گرفته‌اند. از طرفی خاورمیانه با رشد ۶/۷ درصد در تعداد توریست تا سال ۲۰۲۰ مقام اول را کسب کرده و بعد از آن آسیای جنوب و آفریقا در رده‌های بعد قرار دارند. از آنجا که در سال ۲۰۲۰ بیش از ۱۵۶۰ میلیون نفر در سراسر جهان به گردشگری خواهند پرداخت لذا توسعه شبکه ارتباطی (مخصوصاً حمل و نقل هوایی) ضرورتی تام به شمار می‌رود. در امر توسعه صنعت توریسم در سطح بین‌المللی چنین پیش‌بینی می‌شود کشورهایی موفق خواهند بود که به طور مؤثر محصولات توریسم را تولید کنند و در این میان میزان تفاوت منابع اولیه این صنعت نقش اصلی را بازی می‌کند. منابعی که از آنها تحت عنوان مزیت‌های نسبی یاد می‌شود و قادرند کشور یا ناحیه‌ای را در شرایط رقابتی مطلوب نگهدارند. سازمان جهانی جهانگردی در گزارش خود در سال ۲۰۰۵ اعلام کرد که به علت رشد قابل ملاحظه سفر توریست‌های خارجی به خاورمیانه، این منطقه‌ی توریست‌پذیر به چهارمین منطقه گردشگری در جهان تبدیل شده است. گزارش این سازمان حاکی از آن است که کل تعداد توریست‌های خارجی که در سال ۲۰۰۴، از کشورهای خاورمیانه دیدن کرده‌اند به ۷۶۰ میلیون نفر رسیده است. بر اساس این گزارش، این تعداد نسبت به مدت مشابه سال قبل از آن ۱۰٪ افزایش داشته و در مقایسه با سایر مناطق، با ۲۰٪ نرخ رشد، پس از منطقه‌ی آسیا-پاسفیک با رشد ۲۹ درصدی، دارای بالاترین نرخ رشد در زمینه‌ی جذب توریست بوده است. آمار سازمان جهانی گردشگری نشان می‌دهد تعداد توریست‌هایی که در چهار ماهه سال ۲۰۰۵ به کشورهای خاورمیانه سفر کرده‌اند نسبت به سال گذشته ۱۷ درصد افزایش یافته که در سطح جهان بالاترین رشد محسوب می‌گردد. بر اساس این گزارش در حالی که خاورمیانه با ۱۷ درصد بیشترین رشد را در چهار ماهه سال ۲۰۰۵ در سطح جهان داشته است، اروپا با رشد ۵٪ کم‌ترین رشد را نشان می‌دهد. همچنین سهم کشورهای خاورمیانه، آسیای جنوب غربی و شمال آفریقا از این درآمد تنها ۴٪ بوده است (خلیفه سلطانی، ۱۳۸۴، ص ۲۱۹).

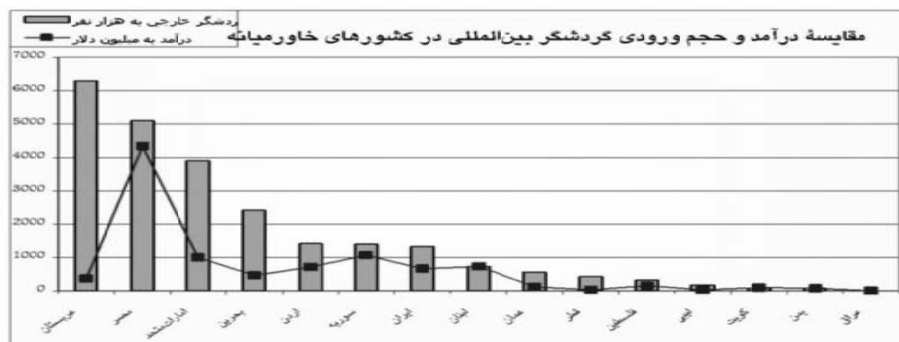
صنعت گردشگری در ایران

سازمان جهانی توریسم در گزارشی در مورد توریسم در ایران به سال ۱۹۹۸ متذکر می‌شود با اینکه این صنعت در ایران با رشد ۲۱ درصدی در میزان ورود توریست‌های بین‌المللی و افزایش ۲۲ درصدی در درآمدهای حاصل از این صنعت مواجه بوده است، ولی این ارقام در مقام مقایسه با پتانسیل‌های توسعه توریسم در این کشور بسیار ناچیز است. همچنین طی این سال ۷۳٪ توریست‌های بین‌المللی وارد شده به ایران از کشورهای همسایه، ۷٪ از سایر کشورهای خاورمیانه و ۲۰٪ باقی‌مانده از سایر نقاط جهان به ایران آمده‌اند. به عبارت روشن‌تر، بر اساس آمار موجود، بزرگ‌ترین بازار توریسم ایران کشورهای همسایه آن می‌باشد. طبق آمار سال ۱۳۷۸، آذربایجان و ترکیه بزرگ‌ترین بازار جهانگردی برای ایران هستند (حیدری، ۱۳۸۲: ۷۵). در گزارش نشریه سازمان جهانی جهانگردی در سال ۲۰۰۲، ایران از نظر تعداد گردشگر خارجی شصت و هفتمین کشور در سطح جهان و از نظر درآمد حاصل از گردشگری هفتاد و دومین کشور می‌باشد. در سال ۲۰۰۰ میلادی، تعداد جهانگردانی که وارد ایران شده‌اند در حدود ۰/۰۰۲ تعداد جهانگردانی است که در جهان مسافرت کرده‌اند (در حدود ۰/۲ درصد)، از طرفی درآمدی که ایران از محل جهانگردی کسب نموده در حدود ۰/۰۰۱ کل درآمدی است که کشورهای مختلف جهان از محل جهانگردی کسب کرده‌اند (در حدود ۰/۱ درصد). رتبه ایران در میان کشورهای خاورمیانه در زمینه تعداد گردشگر ورودی خارجی ۷ و در زمینه کسب درآمد حاصل از ورود گردشگران خارجی نیز ۷ می‌باشد (سازمان جهانی توریسم، ۲۰۰۳). برای شناسایی جایگاه گردشگری ایران در بین کشورهای مختلف آسیایی و همچنین درآمد حاصل از ورود جهانگردان به ایران، جدول زیر ارائه شده است (جدول شماره ۲).

جدول شماره (۲): جایگاه و میزان درآمد حاصل از گردشگری ایران در بین کشورهای خاورمیانه در سال ۲۰۰۰ میلادی

ردیف	کشورهای خاورمیانه	تعداد جهانگردان خارجی (هزار نفر)	درآمد حاصل از ورود جهانگردان (میلیون دلار)
۱	عربستان سعودی	۶۲۹۶	۳۷۵/۴۸
۲	مصر	۵۱۱۶	۴۳۴۵
۳	امارات متحد عربی	۳۹۰۷	۱۰۱۲
۴	بحرین	۲۴۲۰	۴۶۹
۵	اردن	۱۴۲۷	۷۲۲
۶	سوریه	۱۴۱۶	۱۰۸۲
۷	ایران	۱۳۴۲	۶۷۱
۸	لبنان	۷۴۲	۷۴۲
۹	عمان	۵۷۱	۱۳۰
۱۰	قطر	۴۳۵	۲۵/۹۴
۱۱	فلسطین	۳۳۰	۱۵۵
۱۲	لیبی	۱۷۲	۲۸
۱۳	کویت	۷۹	۹۸
۱۴	یمن	۷۳	۷۶
۱۵	عراق	-	-

مأخذ: سازمان جهانی توریسم (۲۰۰۳)

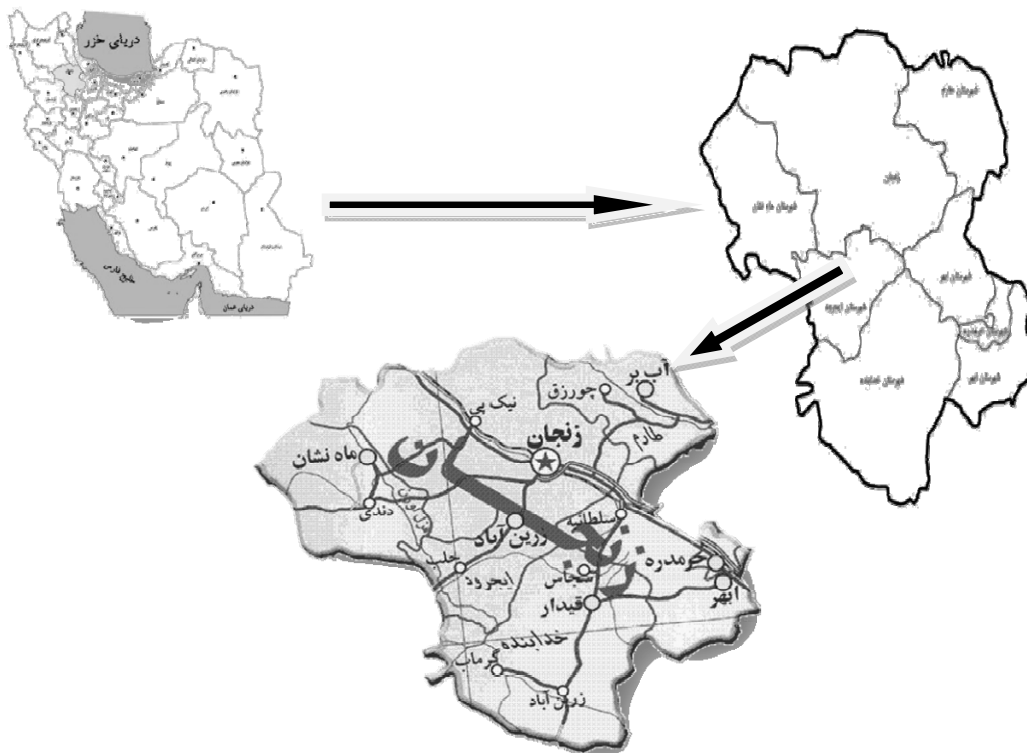

نمودار شماره (۲): درآمد حاصل از گردشگری ایران در بین کشورهای خاورمیانه در سال ۲۰۰۰ میلادی

ایران از نظر جاذبه‌های گردشگری و تاریخی جزو ده کشور اول جهان محسوب می‌شود این در حالی است که این کشور نتوانسته سهمی درخور جایگاهش از گردشگری بین‌المللی داشته باشد. به طوری که حتی وجود آثاری چون تخت جمشید، نقش رستم و چغازنبیل و گنبد تاریخی سلطانیه که در فهرست میراث جهانی یونسکو هم به ثبت رسیده‌اند و همچنین تنوع اقلیمی و چهار فصل بودن کشورمان تاکنون موفق نشده جان تازه‌ای به صنعت گردشگری ایران بدهد.

ویژگی‌ها و موقعیت جغرافیایی محدوده منطقه نمونه و حوزه نفوذ کلان آن

شهر زنجان در شمال غربی ایران واقع گردیده و مرکز استان و شهرستان زنجان می‌باشد. این شهر در حد فاصل مدارهای ۱۴° - ۴۸° تا ۴۴° - ۴۸° طول شرقی و ۳۴° - ۳۶° تا ۳۶° - ۴۶° عرض شمالی قرار دارد (طرح تفصیلی زنجان، ۱۳۸۰). این شهر در دره زنجانرود از شاخه‌های قزل‌اوزن قرار گرفته و بر سر راه اتوبان و راه‌آهن تهران - تبریز واقع می‌باشد. استان زنجان از شمال به استان‌های اردبیل و گیلان، از شرق به استان قزوین، از جنوب به استان همدان و از جنوب غربی و غرب به استان‌های کردستان و آذربایجان غربی و آذربایجان شرقی محدود است. شهرستان‌های این استان عبارتند از: زنجان، ابهر، خدابنده، ایجرود، خرمدره، طارم و ماه‌نشان. شهرستان زنجان از شمال به شهرستان‌های طارم، خلخال و میانه، از شرق به شهرستان ابهر و طارم، از جنوب به شهرستان‌های خدابنده و زرین‌آباد و از غرب نیز به شهرستان‌های ماه‌نشان و چاراویماق محدود می‌شود (نقشه شماره یک).

نقشه شماره ۱: موقعیت شهر زنجان

موقعیت محدوده مورد مطالعه (منطقه نمونه گردشگری)

این محدوده در داخل محدوده شهری زنجان قرار دارد و $\frac{۳}{۲}$ ٪ از کل مساحت شهر (۶۱۶۹/۷۷ هکتار) را شامل می‌شود (طرح جامع گردشگری زنجان، ۱۳۸۳). منطقه نمونه گردشگری زنجان رود همانطور که در نقشه شماره دو مشخص شده، در جنوب شهر زنجان و بزرگراه زنجان- قزوین نیز در مجاورت محدوده واقع شده است، همچنین جاده زنجان- بیجار نیز از داخل محدوده می‌گذرد. محدوده منطقه نمونه حاشیه زنجان رود حد فاصل دو پل سردار و

سید محمد می‌باشد که در بین آنها پل میر بهاءالدین قرار گرفته و مساحت آن ۲۰۰ هکتار می‌باشد. منطقه نمونه حاشیه زنجان رود نیز به عنوان یکی از ۱۷ منطقه نمونه استانیگاه ویژه‌ای در استان دارد. اساس قرارگیری این منطقه به عنوان منطقه نمونه گردشگری را می‌توان در ۳ عامل اساسی زیر مطرح نمود:

- وجود رودخانه زنجان رود به عنوان جاذبه طبیعی منطقه.
- باغات میوه و محدوده‌های طبیعی و سرسبز حاشیه‌های رودخانه.
- وجود سه پل تاریخی بر روی رودخانه و نیاز مبرم به حفاظت آنها.

نقشه شماره ۲- موقعیت محدوده مورد مطالعه گردشگری

در حال حاضر، به جهت آماده نبودن منطقه و ورود فاضلاب شهری و صنعتی به آن و آلودگی آب رودخانه، دفع زباله‌های شهری و نفوذ شیرابه‌های آن در خاک و منابع آب، منظره‌ای نامناسب به وجود آورده و گردشگر چندان‌ی به این منطقه وارد نمی‌شود و هنوز ارزیابی خاصی از تعداد گردشگران ورودی به این محدوده صورت نگرفته است. ولی با توجه به اینکه منطقه نمونه مورد بحث در داخل محدوده شهر زنجان قرار گرفته است با توسعه و ارتقای آن، توجه گردشگران و مسافران داخلی و خارجی که به شهر زنجان وارد می‌شوند، به آن جلب شده و

علاوه بر غنابخشیدن به جاذبه‌های گردشگری شهر زنجان، جایگاه خود را به‌عنوان یک منطقه گردشگری خواهد یافت. در جدول شماره ۳، تعداد گردشگران داخلی و خارجی ورودی به شهر زنجان طی ۵ سال اخیر آمده است.

جدول شماره ۳- تعداد گردشگران ورودی به شهر زنجان

گردشگران خارجی	گردشگران داخلی	سال	ردیف
۳۲۱۰	۱۹۴۶۰۰	۸۷	۱
۲۸۹۴	۱۸۰۵۰۰	۸۶	۲
۲۲۳۴	۱۳۰۱۷۸	۸۵	۳
۲۱۵۱	۱۱۰۴۰۰	۸۴	۴
۱۵۳۳	۹۴۶۰۰	۸۳	۵

منبع: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان زنجان، ۱۳۸۸

با توجه به جدول بالا مشخص است که تعداد گردشگران داخلی و خارجی به شهر زنجان، طی ۵ سال اخیر رشد صعودی داشته است. با توجه به این روند، حضور روزافزون گردشگران و مسافران به منطقه نمونه گردشگری زنجان رود و حواشی آن پیش‌بینی می‌شود.

بحث

برنامه‌ریزی برای توسعه گردشگری در گرو بررسی دقیق و شناخت از منطقه مورد مطالعه و مستلزم دسترسی به مدل‌های برجسته‌ای برای تحلیل برنامه‌ریزی است. به منظور ارائه راهکار و سیاست‌های توسعه گردشگری، شناخت عوامل ۴ گانه (SWOT) در جهت رفع ضعف‌ها، تهدیدها و بهبود قوت‌ها و فرصت‌ها امری اجتناب ناپذیر تلقی می‌شود، بر این مبنای راهکار توسعه این نواحی با فهرست نمودن مهم‌ترین نقاط قوت و فرصت‌ها به منظور ارائه ۱- طرح راهبردهای تهاجمی مبتنی بر بهره‌گیری از برتری‌های رقابتی محدوده هدف گردشگری ۲- تبیین مهم‌ترین فرصت‌های پیش رو به منظور رفع نقاط ضعف درون ناحیه‌ای از طریق ارائه راهبردهای بازنگری به منظور تخصیص مجدد منابع ۳- طرح مهم‌ترین قوت‌های درون

ناحیه‌ای به منظور رفع تهدیدهای برون ناحیه‌ای با تاکید بر راهبردهای تنوع بخشی در جهت رفع نیازمندی‌های محدوده گردشگری و نیز ۴- طرح راهبردی تدافعی به منظور رفع آسیب پذیری ناحیه‌ای می‌باشد.

عوامل داخلی و خارجی موثر بر گردشگری زنجان رود

هدف این مرحله سنجش محیط داخلی و خارجی منطقه مطالعه شده جهت شناسایی نقاط قوت و ضعف و فرصت و تهدید می‌باشد که منطقه مورد مطالعه در ارتباط با گسترش گردشگری با آن مواجه است. بنا بر این بر اساس مطالعات انجام شده ویرسی محیط پیرامون منطقه مورد مطالعه گردشگری، در غالب ابعاد توسعه گردشگری منطقه هدف (عوامل طبیعی - جغرافیایی، زیست محیطی، زیر ساختی، اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، صنعت گردشگری) منطقه گردشگری زنجان رود مورد توجه و بررسی قرار می‌گیرد.

جدول شماره ۴: ماتریس های عوامل داخلی و خارجی موثر بر گردشگری زنجان رود

نقاط قوت	تهدیدها	فرصت‌ها	نقاط ضعف
- نزدیکی رودخانه به شهر زنجان و بازار. - نزدیکی به شریانهای اصلی ارتباطی برون شهری از جمله راه آهن، جاده ترانزیت و اتوبان. - وجود عناصر با ارزش تاریخی، فرهنگی، مذهبی همچون مساجد، بازار قدیمی، امامزاده، رختشوی خانه، کاروانسرا و غیره در مجاورت محدوده مورد مطالعه جهت کسب درآمد. - وجود صنایع دستی زیبا و متفاوت در شهر و جذب منابع مالی به واسطه آنها. *وجود باغات با درختان مثمر.	- کمبود فضاهای خدماتی و عمومی چون فضای سبز، بهداشتی، درمانی، تفریحی و پارکینگ در سطح منطقه گردشگری. - عدم توجه به برخی از صنایع دستی شهر زنجان و از بین رفتن آنها به مرور زمان. - عدم برخورداری از امنیت کافی به منظور سرمایه گذاری - استعداد فضایی جهت ارتکاب بزه کاری و عدم برخورداری از امنیت جهت حضور مردم - عدم کسب سرمایه مناسب به واسطه کوتاه بودن مدت اقامت گردشگران - پایین بودن سطح درآمد ساکنین -آلودگی آب رودخانه به وسیله فاضلاب و وجود مشکلات بهداشتی	امکان جذب سرمایه و کسب درآمد از گردشگران داخلی و خارجی. -کسب درآمد از تبدیل اراضی اطراف رودخانه به پارک منطقه‌ای. - امکان ایجاد اشتغال بیشتر در زمینه صنایع دستی و گردشگری. - ایجاد درآمد به وسیله کاربری‌های متناسب با گردشگری - ارتقاء تفکر اقتصاد سفر و گردشگری در استان. -تانسیل احداث کاربری‌های مناسب جهت استفاده گردشگران از قبیل شهربازی و ... - افزودن بر جذابیت ورود و اقامت در شهر - ساماندهی فعالیت‌های مربوط به صنایع دستی و برگزاری نمایشگاه جهت معرفی صنایع دستی شهر. - امکان مشارکت مردمی در طرح‌های توسعه شهری از لحاظ اقتصادی	- عدم توجه کافی مسئولین به اقتصاد گردشگری. - صدمه به اقتصاد کشاورزی و تخریب باغ‌های اطراف. - ساخت و ساز در حریم رودخانه و باغ‌های اطراف. - عدم رونق اقتصادی بخش‌های مختلف گردشگری. - مخالفت‌های احتمالی از سوی باغداران نسبت به اجرای طرح.

نقاط قوت	تهدیدها	فرصت‌ها	نقاط ضعف
<p>- وجود پتانسیل استثنایی و توان محیطی در اراضی محدوده و وجود پوشش گیاهی طبیعی و همچنین وجود رودخانه ایجاد جاذبه خاص جهت توسعه توریسم.</p> <p>- وجود منطقه حاصلخیز با تنوع کشت پیرامون منطقه نمونه.</p> <p>- حرکت آب رودخانه از لابه‌لای تپه‌ها و کوه‌ها و از جنوب شهر زنجان در طول خط راه‌آهن و در جهت جنوب شرقی - شمال غربی و پراکندگی باغ‌ها و مزارع پیرامون آن مکانهای دیدنی و جالبی پدید آورده است و در جذب گردشگر در محدوده موثر است.</p> <p>- هدایت آب‌های سطحی در جهت شیب زمین از شمال به جنوب به منتهی‌الیه اراضی جنوبی منطقه نمونه.</p> <p>- لطافت هوا و تعدیل آن با وزش بادهای در منطقه نمونه.</p>	<p>- قرار داشتن در محدوده باغات و اراضی خالی و امکان تخریب باغات.</p> <p>- قابل ملاحظه بودن فرسایش در منطقه نمونه علیرغم حساسیت کم تا متوسط تشکیلات زمین‌شناختی و خاک منطقه و ایجاد مشکل در فعالیت‌های عمرانی بخصوص جاده‌سازی و پر هزینه نمودن فعالیت‌های ساخت و ساز.</p> <p>- وقوع سیلاب‌های سریع به واسطه شیب زیاد، ذوب سریع برف‌ها و صخره‌های سنگی با سطوح غیر قابل نفوذ و ویرانگر نمودن این سیلاب‌ها</p> <p>- خطر بروز زمین‌لرزه به دلیل وجود برخی از گسل‌های فرعی.</p> <p>- برخورداری از روزهای سرد در زمستان به همراه وزش باد از جهت شمال و شمال غرب.</p> <p>- بالا بودن سطح ایستایی آب زیرزمینی در نزدیک خط آهن.</p> <p>- افزایش لغزندگی و طولانی بودن دوره یخبندان در ضلع جنوبی کوچه‌های شرقی- غربی محدوده.</p> <p>- وجود شیب نامناسب جهت دفع آب سطحی و فاضلاب شهری و آبیگری معابر و کوچه‌ها</p>	<p>- وجود بزرگراه شهری که به داخل منطقه امتداد دارد و امکان استفاده از آن به منظور دسترسی آسان‌تر به محدوده.</p> <p>- امکان استفاده از مسیل‌های منطقه نمونه برای هدایت آب.</p> <p>- امکان زهکشی به مناطق جنوبی‌تر منطقه نمونه.</p> <p>- امکان استفاده از چشم اندازه‌ای بدیع به دلیل وجود تنوع پوشش گیاهی در دامنه‌ها و کوهپایه‌های منطقه نمونه.</p>	<p>- خشک شدن قنات‌های منطقه متأثر از احداث بزرگراه‌ها.</p> <p>- نامناسب بودن و شوری کیفیت منابع آب زیرزمینی.</p> <p>- افزایش شیب و فرسایش در دامنه‌های شمالی.</p> <p>- سنگینی بافت خاک و شیب کم با زهکشی ضعیف.</p> <p>- حرکت دامنه‌ای و تغییرات فیزیکی در اراضی شمالی هنگام بارش سیل آسا در حوزه آبریز.</p> <p>- احتمال خطر سیل و طغیان در حاشیه رود</p>

و
ر
ق
ت
و
ن

نقاط قوت	تهدیدها	فرصت‌ها	نقاط ضعف
<p>- فراهم نمودن محیط زیست مناسب برای انواع وحوش به دلیل تنوع اقلیمی و پوشش گیاهی و توپوگرافی.</p> <p>- آب و هوای نیمه مرطوب و نیمه خشک با بارش مناسب زمستانی و بهاری، نمایش زیبایی از طبیعت با طراوت و سرسبز را در برابر دیدگان گردشگران منطقه نمونه ارائه می‌دهد.</p> <p>- وزش بادهای عمدتاً سرد (مه) از جهت شمال و شمال غرب در فصل سرد و وزش باد گرم (اصفهان) در اواخر بهار و اواسط تابستان از جهت جنوب شرقی و پالایش هرگونه آلودگی ناشی از صنایع به واسطه‌ی وزش این بادهای.</p> <p>- وجود لایه نفوذپذیر قرمز بالایی در تشکیلات پایوپلیوستوسن موجود در منطقه نمونه و دفع فاضلاب‌های آلوده‌کننده به واسطه‌ی تشکیلات زمین شناسی.</p>	<p>- حجم زیاد و نامنظم زیاله به علت وجود مراکز گردشگری از قبیل باغات برای ساکنان محلی.</p> <p>- عدم وجود شبکه جمع آوری فاضلاب در منطقه نمونه.</p> <p>- قرار داشتن در محدوده باغات و اراضی خالی و امکان تخریب باغات.</p> <p>- آلودگی آب به لحاظ استعمال چاه‌های جذبی در دفع آب و فاضلاب شهر در منطقه نمونه.</p> <p>- آلودگی آب و خاک با استعمال کود و سموم شیمیایی برای دفع آفات کشاورزی و حشرات موذی.</p> <p>- افزایش بوی تعفن ناشی از زیاله‌ها در کوچه و معابر باریک منطقه نمونه.</p> <p>- وجود وارونگی دما در فصلی از سال عمدتاً پاییز و نامطلوبی هوا.</p> <p>- رها شدن فضای رودخانه به عنوان محل تجمع آلودگی.</p>	<p>- فرصت استفاده از باد به عنوان عاملی جهت تلطیف هوا.</p> <p>- امکان استفاده از فاضلاب حاصل از تخلیه فاضلاب‌های صنعتی و شهری در رودخانه (در صورت احداث تصفیه‌خانه) در جهت توسعه فضاهای سبز شهری.</p> <p>- حفظ پوشش گیاهی حوزه آبخیز رودخانه و تقویت آن در جهت حفظ شفافیت آب رودخانه.</p>	<p>- آلودگی صوتی حاصل از وجود بزرگراه‌های کنار منطقه نمونه.</p> <p>- جریان فاضلاب سطحی و زیر سطحی از مناطق بالادست.</p> <p>- آلودگی اکتسابی دائمی از مناطق آلوده پایین دست.</p> <p>- تداوم آلودگی از حیث زیست محیطی و تهدید صنعت گردشگری</p> <p>- دفع فاضلاب صنایع و فاضلاب شهری و هدایت آن به رودخانه زنجان رود و اثرات مخرب آن در خاک و پوشش گیاهی و محصولات منطقه نمونه.</p> <p>- فقدان سیستم صحیح جمع‌آوری و دفع زیاله و فاضلاب در شهر و نیز محل دفن زیاله‌ها.</p> <p>- کمبود نیروی متخصص و امکانات علمی در سطح منطقه جهت جلوگیری از تخریب محیط زیست.</p> <p>- عدم هماهنگی دستگاه‌های مرتبط با ضوابط زیست محیطی.</p> <p>- استقرار صنایع در نقاط غیر صنعتی و عدم رعایت مسائل زیست محیطی و آلودگی‌های ناشی از آنها اعم از گازهای آلوده‌کننده هوا یا فاضلاب و پساب‌های انسانی و صنعتی در آلاینش خاک و آب رودخانه منطقه نمونه.</p> <p>- استقرار صنایع عمده شهر در قسمت جنوب و جنوب شرقی بدون توجه به جهت وزش باد غالب و فاکتورهای آب و هوایی.</p> <p>- آلوده شدن هوا در مواقع وارونگی دمایی با وجود شهرک صنعتی در قسمت غرب شهر به دلیل وزش باد در جهت شمال و شمال غربی در فصل زمستان و ایجاد وارونگی دمایی در منطقه نمونه.</p> <p>- کوچه‌ها و خیابانهای تنگ و با شیب بالا در طی روزهای سرد زمستان با یخبندان و ریزش برف مشکلات تردد خواهند داشت.</p>

نقاط ضعف	فرصت‌ها	تهدیدها	نقاط قوت
<p>- عدم وجود محوطه پارکینگ مناسب جهت استفاده از منطقه نمونه گردشگری.</p> <p>- وجود بزرگراه زنجان- تبریز از جنوب منطقه نمونه گردشگری و آلودگی صوتی حاصل از آن.</p> <p>- خشک شدن چاه‌ها و پایین رفتن سطح آب زیر زمینی منطقه در اثر برداشت بیش از حد آب.</p> <p>- عدم وجود سیستم جمع آوری فاضلاب در منطقه نمونه گردشگری و امکان آلودگی هرچه بیشتر محیط این منطقه و همچنین وجود بوی نامطبوع در این منطقه.</p> <p>- عدم وجود طرح ساماندهی مناسب برای آب زنجان‌رود و آلودگی فراوان در بعضی نقاط.</p> <p>- فرسودگی و غیر فنی بودن شبکه‌های آب‌رسانی در منطقه نمونه و اتلاف هرچه بیشتر آب آشامیدنی منطقه همچنین کمبود آب.</p> <p>- رشد نامتناسب تقاضا و عرضه خدمات عمومی</p> <p>- نبود تأسیسات آتش‌نشانی در حال و آینده و تهدید بزرگ برای منطقه نمونه گردشگری</p>	<p>- توسعه مسیرها و جاده‌های بین شهر و مسیرهای مواصلاتی به ابتدا و انتهای منطقه نمونه گردشگری.</p> <p>- ایجاد دسترسی مناسب از ایستگاه راه آهن به منطقه نمونه گردشگری جهت استراحت مسافران.</p> <p>- ایجاد امکان دسترسی به شبکه آب شرب در منطقه نمونه گردشگری.</p> <p>- تکمیل تصفیه‌خانه آب شرب زنجان، بر مبنای تأمین نیاز آبی شهر در سال ۱۴۱۰.</p> <p>- تکمیل تصفیه‌خانه فاضلاب زنجان و سیستم جمع آوری فاضلاب جهت جمع آوری و انتقال پساب منطقه نمونه گردشگری.</p> <p>- گسترش شبکه برق رسانی در طول منطقه نمونه گردشگری.</p> <p>- توسعه شبکه گاز رسانی به منطقه نمونه گردشگری.</p> <p>- امکان واگذاری برخی از فعالیت‌های پست و مخابرات در منطقه زنجان‌رود به بخش خصوصی.</p> <p>- دسترسی به شبکه اینترنت و خطوط ADSL در منطقه نمونه گردشگری.</p> <p>- سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و بخش دولتی برای ایجاد خدمات عمومی در منطقه نمونه گردشگری.</p> <p>- تأمین امکانات و تجهیزات آتش‌نشانی در منطقه نمونه گردشگری.</p>	<p>- فقدان معبر عبوری آسفالت در ابتدا و انتهای منطقه گردشگری زنجان رود.</p> <p>- عبور تنها دو جاده خاکی از نزدیکی منطقه نمونه گردشگری.</p> <p>- عدم گسترش شبکه آب‌رسانی در طول منطقه نمونه گردشگری.</p> <p>- عدم ارائه طرح خاص برای استفاده بهینه از آب رودخانه زنجان‌رود و آلوده بودن آب در اکثر نقاط این رودخانه.</p> <p>۰ وجود حریم خط انتقال برق ۲۰ کیلو ولتی در امتداد جاده زنجان بیجار با حریم درجه یک آن از هر طرف ۳ متر و حریم درجه ۲ آن از هر طرف ۵ متر.</p> <p>- عدم وجود شبکه گاز رسانی در طول منطقه نمونه گردشگری.</p> <p>- عدم گسترش خطوط تلفن در پهنه منطقه نمونه گردشگری.</p> <p>- محدود بودن دسترسی به اینترنت پرسرعت در شهر زنجان و عدم امکان دسترسی به اینترنت در منطقه نمونه گردشگری.</p> <p>- عدم پوشش منطقه گردشگری زنجان رود توسط مناطق ۲۹ گانه پستی شهر زنجان.</p> <p>- محدود بودن خدمات عمومی در منطقه نمونه گردشگری، مگر به صورت بسیار محدود در امتداد جاده زنجان - بیجار.</p> <p>- عدم وجود ایستگاه آتش‌نشانی و یا شیرهای آتش‌نشانی در نزدیکی منطقه نمونه گردشگری.</p>	<p>- دسترسی مناسب ساکنین شهر زنجان از طریق جاده زنجان - بیجار به منطقه نمونه گردشگری.</p> <p>- دسترسی مناسب منطقه گردشگری زنجان‌رود به بزرگراه‌های زنجان - تهران و زنجان - تبریز.</p> <p>- دسترسی آسان به منطقه نمونه گردشگری به دلیل استقرار ایستگاه راه آهن شهر زنجان در جنوب این شهر و در شمال منطقه نمونه گردشگری.</p> <p>- وجود منابع آبی به میزان کافی جهت توسعه منطقه نمونه گردشگری.</p> <p>- دسترسی کامل اراضی شمالی منطقه نمونه گردشگری شامل کوی قدس، محله خان دره و ایستگاه راه آهن به آب شرب و تصفیه شده.</p> <p>- استقرار یک پست ۶۳ کیلو ولتی برق در منطقه ۴ شهر زنجان در نزدیکی منطقه نمونه گردشگری.</p> <p>- وجود خط هوایی ۲۰ کیلو ولتی انتقال برق در امتداد جاده زنجان - بیجار و میانه و هم‌جواری آن با منطقه نمونه گردشگری.</p> <p>- وجود جایگاه‌های پمپ بنزین در فاصله ۵ کیلومتری جاده زنجان - تهران و زنجان - بیجار.</p> <p>- آنتن دهی تلفن‌های همراه در تمام محدوده شهر زنجان و در منطقه گردشگری زنجان رود.</p> <p>- وجود خدمات عمومی شامل مسجد، مرکز بهداشتی و درمانی، مراکز تجاری، مراکز آموزشی، مرکز ورزشی، اداری و... به طور گسترده در نزدیکی اراضی ایستگاه راه آهن و در شمال بلوار شهید بهشتی و در مجاورت منطقه نمونه گردشگری</p>

نقاط ضعف	فرصت‌ها	تهدیدها	نقاط قوت
<p>- عدم امکان پاسخگویی منطقه گردشگری به دلیل مساحت کمتر آن در برابر جمعیت ۳۵۰ هزاری شهر زنجان.</p> <p>- رشد ناگهانی صنعت گردشگری و عدم تطابق کیفیت و کمیت تعداد راهنمایان با تعداد گردشگران.</p> <p>- ایجاد مشکلات بهداشتی و سلامتی برای میهمانان داخلی و خارجی و در نتیجه صدمه بر وجه صنعت گردشگری.</p> <p>- فصلی بودن تقاضای گردشگری.</p> <p>- ضعف فرهنگ مشتری مداری.</p> <p>- به فراموشی سپردن برخی آداب و رسوم و سنن دیرینه همراه با پیشرفت تکنولوژی و جهانی شدن و ورود گردشگر.</p> <p>- عدم رونق اقتصادی و روشن نبودن سیاست‌های کلان در خصوص ایجاد مراکز فرهنگی و تفریحی.</p> <p>- مخالفت‌های احتمالی و کنترل از سوی ساکنین مجاور نسبت به گردشگری منطقه نمونه.</p> <p>- عدم برخورداری از امنیت مناسب در منطقه و در معرض تهدید بودن بازار گردشگری.</p>	<p>- برنامه ریزی در جهت جذب جمعیت گردشگر داخلی و خارجی.</p> <p>- توسعه نیروی انسانی متخصص و آموزش دیده در منطقه نمونه جهت هدایت صحیح گردشگران.</p> <p>- تخصصی نمودن توانایی‌های راهنمایان و رتبه بندی آنها بر اساس شاخص‌های کمی و کیفی.</p> <p>- مکان‌یابی کاربری‌های مورد نیاز به ویژه خدمات بهداشتی مورد نیاز گردشگران.</p> <p>- گسترش فرهنگ سفر و گردشگری و استفاده از تور در جامعه.</p> <p>- وجود پتانسیل جهت احداث کاربری‌های مناسب جهت استفاده گردشگران از قبیل شهرسازی و فضای اجتماعات، اکوموزه، رستوران و چایخانه، دریاچه مصنوعی و...</p> <p>- ایجاد جذابیت شهر از طریق برگزاری جشن‌ها در سطح فضای عمومی شهر.</p> <p>- ساماندهی فعالیت‌های مربوط به صنایع دستی و برگزاری نمایشگاه جهت معرفی صنایع دستی شهر.</p> <p>- گسترش مراکز جهت فعالیت‌های مربوط به صنایع دستی.</p> <p>- احداث کاربری‌هایی نظیر شهر بازی و فضای اجتماعات، موزه، کتابخانه و کاربری‌هایی از این قبیل جهت گذران اوقات فراغت ساکنان، علی‌الخصوص گروه سنی جوانان شهر زنجان.</p> <p>- بسترسازی مشارکت مردمی (خصوصی) و دولتی در طرح‌های توسعه شهری.</p> <p>- وجود فرصت‌ها و زمینه‌های مطلوب فعلی برای گسترش و ارتقاء کمیت و کیفیت مراکز فرهنگی و تفریحی.</p> <p>- امکان توسعه و گسترش صنایع دستی و ایجاد کارگاه‌های صنایع دستی در منطقه گردشگری حاشیه رودخانه زنجان رود ...</p>	<p>- عدم آگاهی مردم از تنوع جاذبه‌های تاریخی واقع درش هر زنجان.</p> <p>- عدم آموزش کافی نیروهای شاغل در بخش برنامه ریزی گردشگری.</p> <p>- عدم آشنایی کامل برخی راهنمایان و اکثر کارکنان بخش پذیرایی با زبان‌های بین‌المللی بخصوص زبان انگلیسی.</p> <p>- عدم وجود نیروهای متخصص کافی در حوزه تبلیغات، اطلاع رسانی و روابط عمومی گردشگری.</p> <p>- کمبود فضاهای خدماتی و عمومی چون فضای سبز، بهداشتی - درمانی، تفریحی و پارکینگ در منطقه نمونه.</p> <p>- پایین بودن سطح امکانات بهداشتی و اولیه در منطقه نمونه جهت احداث منطقه گردشگری.</p> <p>- عدم نظارت صحیح و جامع بر مراکز بهداشتی و درمانی.</p> <p>- حفاظت نامناسب از برخی جاذبه‌های تاریخی و تخریب آن</p> <p>- عدم آشنایی کامل اماکن پذیرایی با ذائقه سایر اقوام و ملیت‌ها.</p> <p>- فقدان سینماهای با کیفیت قابل قبول و مطلوب و سایر فضاهای تفریحی.</p> <p>- عدم توجه به برخی از صنایع دستی و از بین رفتن آنها به مرور زمان.</p> <p>- قرار داشتن در محدوده باغات و اراضی خالی و عدم برخورداری از امنیت کافی.</p> <p>- عدم ایمنی در حرکت سواره بویژه در کمربندی خیام.</p> <p>- مجاورت با کمربندی خیام و آلودگی‌های محیطی ناشی از آن</p>	<p>- موقعیت قرار گیری مناسب، به عنوان کانون جذب جمعیت گردشگر کل شهر زنجان.</p> <p>- قرار داشتن اکثریت ساکنین شهر در گروه سنی ۱۵-۶۴ ساله (در حدود ۷۲/۴ درصد) و امکان مراجعه جمعیت بیشتر جهت گذران اوقات فراغت، همچنین برخورداری از موقعیت مناسب برای گذران اوقات فراغت برای گروه سالخوردهگان.</p> <p>- وجود جمعیت پاسواد (۸۷/۲ درصد) شهر این امکان را ایجاد خواهد کرد تا مراجعه کنندگان با اصول و فرهنگ گردشگری آشنا بوده و با هدف خاصی به این منطقه مراجعه کنند.</p> <p>- امکان جذب جمعیت پاسواد شهر با توجه به کاربری‌های فرهنگی منطقه.</p> <p>- وجود کاربری‌های بهداشتی - درمانی در مجاورت محدوده مورد مطالعه و امکان بهره گیری گردشگران از خدمات بهداشتی - درمانی.</p> <p>- دسترسی آسان گردشگران به خدمات بهداشتی - درمانی.</p> <p>- مهمان نوازی و مردم دوستی ساکنان شهر زنجان.</p> <p>- وجود عناصر با ارزش تاریخی، فرهنگی، مذهبی همچون مساجد، حسینیه‌ها، بازار قدیمی، امامزاده، رختشویی خانه، کاروان‌سرا و... در مجاورت محدوده‌ی منطقه مورد مطالعه.</p> <p>- وجود صنایع دستی زیبا و متفاوت در شهر.</p> <p>- وجود دید و منظرهای زیبا و چشم اندازهای مناسب بصری ناشی از تنوع توپوگرافیکی و اختلاف ارتفاع در محدوده اطراف رودخانه زنجان رود.</p> <p>- گسترش فرهنگ تفریح و تفریح از طریق اصلاح ساختار زیست محیطی محدوده و بهبود شرایط زیستی آن به همراه حفظ کاربری‌های باغات.</p> <p>- وجود زمین‌های خالی در ضلع جنوبی ناحیه و امکان تأمین برخی از خدمات مورد نیاز.</p> <p>- هم‌جواری محدوده مور نظر با کاربری‌های انتظامی مناطق شهر زنجان.</p> <p>- نظارت نیروی امنیت شهر زنجان بر برقراری امنیت منطقه نمونه</p>

نقاط ضعف	فرصت‌ها	تهدیدها	نقاط قوت	عنوان گردشگری
<ul style="list-style-type: none"> - مشکلات حاد زیست محیطی رودخانه زنجان رود. - امکان تعارض گردشگران و بازدیدکنندگان با مالکان اراضی. - عدم واگذاری قسمتی از زمین‌های منطقه در جهت توسعه منطقه نمونه. - فصلی بودن گردشگری در منطقه نمونه گردشگری. - مشکلات زیست محیطی ناشی از توسعه گردشگری در منطقه. 	<ul style="list-style-type: none"> - قرارگیری در حاشیه منطقه نمونه در نزدیکی راه‌های اصلی به سمت غرب. - رشد و توسعه گردشگری در استان و شهر زنجان. - توجه خاص به مناطق نمونه گردشگری از جانب مسئولین مربوطه. - نیاز مبرم شهر و مناطق هم‌جوار به فضایی فراغتی و تفریحی مناسب. - وجود زمین‌های دولتی و عمومی در نزدیکی منطقه نمونه. - امکان ارائه کاربری‌هایی با امکان استفاده در تمام فصول 	<ul style="list-style-type: none"> - عدم توجه جامعه محلی به منطقه نمونه. - عدم آزاد سازی بخشی از اراضی و سواحل حاشیه منطقه نمونه. - آلودگی شدید منطقه و عدم توجه لازم مسئولین مربوطه. - نیاز به تأمین خدمات پارکینگ و رفاهی در منطقه 	<ul style="list-style-type: none"> - وجود جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی در شهر زنجان و شهرهای مجاور. - وجود جاذبه‌های طبیعی مانند باغات و رودخانه در شهر زنجان و شهرهای مجاور به عنوان جاذبه‌های مکمل. - موقعیت نسبی و جغرافیایی منطقه نمونه گردشگری حاشیه زنجان رود. - دسترسی منطقه نمونه به خیابان و میدان اصلی و بازار شهر. - امکان انتقال زیرساخت‌های لازم به منطقه نمونه. - وجود تنوع مناسب از امکانات و خدمات اقامتی-پذیرایی و خدمات گردشگری. - قرار گیری در قطب صنایع دستی منطقه آذربایجان. - سیستم حمل و نقل متنوع در محدوده منطقه نمونه. - قرار گیری ۳ پل تاریخی مهم در منطقه نمونه 	عنوان گردشگری

تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت، تهدید

همانطور که در جدول شماره ۵ نشان داده شده است در منطقه گردشگری زنجان رود، تعداد ۹ قوت داخلی در برابر ۸ ضعف داخلی و تعداد ۱۱ فرصت خارجی در برابر ۹ تهدید خارجی شناسایی و بر رسی شده است به این ترتیب در مجموع تعداد ۲۰ نقطه قوت و فرصت به عنوان مزیت و ۱۷ ضعف و تهدید به عنوان محدودیت‌ها و تنگناهای پیشروی این منطقه گردشگری قابل شناسایی است (جدول شماره ۵).

جدول شماره ۵- ماتریس SWOT (عوامل اصلی تأثیرگذار بر گردشگری زنجان رود)

چالش‌ها، محدودیت‌ها و تهدیدها (t)	فرصت‌ها و امکانات (o)
T۱ احتمال بروز خطرات طبیعی مانند سیل و طغیان، حرکت دامنه‌ای و...	O۱ دسترسی مناسب به واسطه وجود بزرگراه شهری
T۲ فقدان سیستم صحیح جمع‌آوری و دفع زباله و فاضلاب در شهر و نیز محل دفن زباله‌ها.	O۲ وجود فرصت‌ها و زمینه‌های مطلوب فعلی برای گسترش و ارتقاء کمیت و کیفیت مراکز فرهنگی و تفریحی.
T۳ فصلی بودن تقاضای گردشگری	O۳ توسعه مسیرها و جاده‌های بین شهری و مسیرهای مواصلاتی به ابتدا و انتهای منطقه نمونه گردشگری.
T۴ ضعف فرهنگ مشتری مداری.	O۴ سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و بخش دولتی برای ایجاد خدمات عمومی در منطقه نمونه گردشگری.
T۵ امکان تعارض گردشگران و بازدیدکنندگان با مالکان اراضی.	O۵ نیاز مبرم شهر و مناطق هم‌جوار به فضایی فراغتی و تفریحی مناسب.
T۶ وجود بزرگراه زنجان- تبریز از جنوب منطقه نمونه گردشگری و آلودگی صوتی حاصل از آن.	O۶ امکان توسعه زیرساخت‌ها و شبکه‌های آب، برق، گاز و ارتباطات
T۷ عدم برخورداری از امنیت مناسب در منطقه و در معرض تهدید بودن بازار گردشگری	O۷ برنامه‌ریزی در جهت جذب جمعیت گردشگر داخلی و همچنین گردشگران خارجی.
T۸ استقرار صنایع در نقاط غیرصنعتی وعدم رعایت مسائل زیست محیطی و آلودگی‌های ناشی از آنها اعم از گازهای آلوده‌کننده هوا یا فاضلاب و پساب‌های انسانی و صنعتی در آرایش خاک و آب رودخانه منطقه نمونه.	O۸ امکان استفاده از چشم‌اندازهای بدیع به دلیل وجود تنوع پوشش گیاهی در دامنه‌ها و کوهپایه‌های منطقه نمونه.
T۹ به فراموشی سپردن برخی آداب و رسوم و سنن دیرینه همراه با پیشرفت تکنولوژی و جهانی شدن و ورود گردشگر.	O۹ امکان استفاده از فاضلاب حاصل از تخلیه فاضلاب‌های صنعتی و شهری در رودخانه (در صورت احداث تصفیه‌خانه) در جهت توسعه فضاهای سبز شهری.
	O۱۰ گسترش فرهنگ تفریح و تفریح از طریق اصلاح ساختار زیست محیطی محدوده و بهبود شرایط زیستی آن به همراه حفظ کاربری‌های باغات.
	O۱۱ وجود زمین‌های دولتی و عمومی در نزدیکی منطقه نمونه

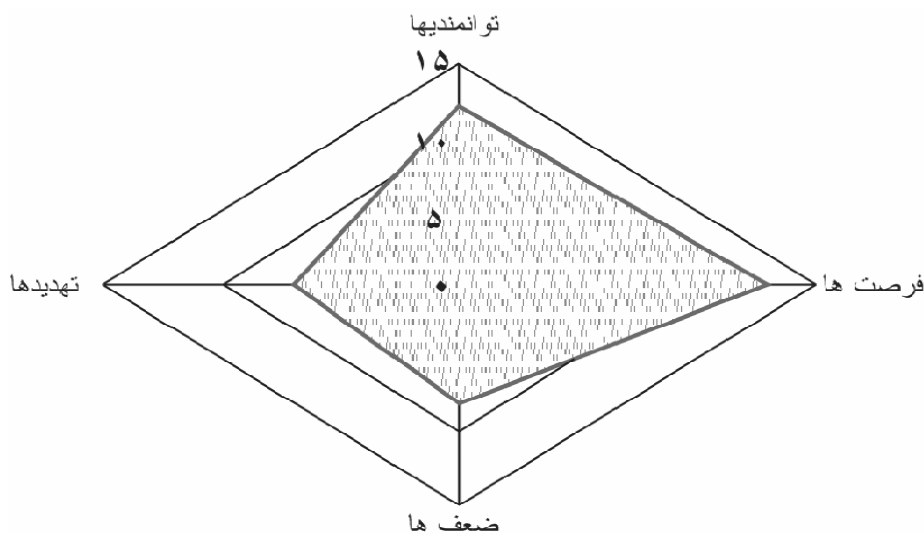
ادامه جدول شماره ۵

نقاط ضعف بالقوه (W)	نقاط قوت بالقوه (S)
۱ W وجود محدودیت‌های طبیعی مانند خطر بروز زلزله، پروت هوا در زمستان، وجود شیب نامناسب جهت دفع آب‌های سطحی و...	۱ S وجود پتانسیل استثنایی و توان محیطی در اراضی محدوده و وجود پوشش گیاهی طبیعی و همچنین وجود رودخانه جهت ایجاد جاذبه خاص جهت توسعه توریسم
۲ W آلودگی‌های شدید محیطی شامل آلودگی آب و خاک و عدم توجه مسئولین مربوطه	۲ S وجود زمین‌ها و زیرساخت‌های اولیه توسعه
۳ W عدم آموزش کافی نیروهای شاغل در بخش برنامه ریزی گردشگری.	۳ S برخورداری منطقه از جاذبه‌های متنوع طبیعی با ارزش و بار طبیعت گردی بسیار زیاد (چشم انداز رود، لطافت هوا، باغات و اراضی کشاورزی، حیات وحش و...)
۴ W عدم دسترسی به بعضی زیرساخت‌های اساسی در منطقه نمونه گردشگری	۴ S وجود عناصر با ارزش تاریخی، فرهنگی، مذهبی همچون مساجد، حسینیه‌ها، بازار قدیمی، امامزاده، رختشوی خانه، کاروان‌سرا و... در مجاورت محدوده منطقه مورد مطالعه.
۵ W کمبود فضاهای خدماتی و عمومی چون فضای سبز، بهداشتی- درمانی، تفریحی و پارکینگ در منطقه نمونه.	۵ S وجود جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی و جاذبه‌های مکمل در شهر زنجان و شهرهای مجاور
۶ W قرار داشتن در محدوده باغات و اراضی خالی و امکان تخریب باغات.	۶ S وجود خدمات عمومی شامل مسجد، مرکز بهداشتی و درمانی، مراکز تجاری، مراکز آموزشی، مرکز ورزشی، اداری و... به طور گسترده در مجاورت منطقه نمونه گردشگری.
۷ W عدم توجه جامعه محلی به منطقه نمونه.	۷ S مهمان نوازی و مردم دوستی ساکنان شهر زنجان
۸ W نیاز به تأمین خدمات پارکینگ و رفاهی در منطقه.	۸ S نظارت نیروی امنیت شهر زنجان بر برقراری امنیت منطقه نمونه.
	۹ S قرارگیری ۳ پل تاریخی مهم (پل سردار، پل میر بهاء‌الدین، پل حاج سید محمد) در منطقه نمونه
	۱۰ S قرارگیری در قطب صنایع دستی منطقه آذربایجان.

نتیجه گیری

از مجموع آنچه که بیان شد می‌توان به این نتیجه رسید که با وجود توان‌ها و استعدادهای بالقوه ایران و استان زنجان برای جذب گردشگر، هنوز راه درازی جهت استفاده مطلوب از این توان‌ها وجود دارد. بهره‌مندی از مزایای صنعت توریسم مانند درآمد و اشتغال‌زایی، نیازمند توجه به تمام بخش‌های مرتبط با این صنعت بوده و ایجاد هماهنگی‌های لازم بین آنها،

مدیریت واحد و تقسیم کار بین بخش‌های دست‌اندرکار در صنعت توریسم در بخش‌های دولتی و خصوصی را طلب می‌کند نمودار شماره (۳) بررسی تطبیقی SWOT از وضع موجود صنعت توریسم در منطقه نمونه گردشگری زنجان رود است. همانطور که مشاهده می‌شود کشیدگی نمودار به سمت نقاط قوت و فرصت‌های گردشگری میل دارد که خود نیاز به برنامه‌ریزی جامع برای بازنمایی نقاط قوت، تقویت فرصت‌ها و مقابله با تهدیدات و ضعف‌ها را ضرورت می‌بخشد.

نمودار شماره (۳) بررسی تطبیقی SWOT از صنعت توریسم گردشگری زنجان رود

دستاورد این پژوهش این است که توجه به صنعت توریسم در این استان می‌تواند به یک عامل توسعه درون‌زا تبدیل شود و این مهم به دست نمی‌آید جز با یک برنامه هدفمند، آینده‌نگر، یکپارچه و توجه به عناصر ترکیبی شکل دهنده این صنعت یعنی، حمل و نقل، جاذبه‌ها، خدمات، اطلاعات و تبلیغات. بنابراین به منظور جذب گردشگر و پایداری این صنعت نوظهور

و توسعه یکپارچه آن در استان لازم است به موارد زیر به عنوان راهبردها و راهکارهای توسعه این صنعت توجه شود. بدین منظور جدول شماره (۶) به عنوان جدول راهبرد ارائه شده است.

جدول شماره (۶) ماتریس راهبردها و راهکارهای لازم برای توسعه منطقه گردشگری زنجان رود

راهبردهای نظام فضایی توریسم	راهبردهای نظام فضایی توریسم	راهبردهای نظام فضایی توریسم	راهبردهای نظام فضایی توریسم
<p>۱- تأمین امنیت روانی گردشگران با استفاده از مهمان نوازی و مردم دوستی مردم زنجان و کنترل بیشتر بر منطقه نمونه (t7,s7)</p> <p>۲- استفاده از ویژگی‌های تاریخی، فرهنگی و طبیعی منطقه نمونه برای معرفی منطقه در نمایشگاه‌ها و فستیوال‌های جهت جذب گردشگر (s9, t3,s3,s5)</p> <p>۳- تقویت نظارت نیروهای امنیتی شهر زنجان بر برقراری امنیت در منطقه (t7,s8)</p> <p>۴- مقابله با محدودیت‌های فصلی بودن با به کارگیری ظرفیت‌های بالای منطقه و به واسطه وجود جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی و طبیعی مکمل در شهر زنجان (s3,s5, t3)</p> <p>۵- توجیه کردن مالکان اراضی نسبت به اهمیت گردشگری و منتفع ساختن آنها از صنعت گردشگری منطقه نمونه (t5,s9)</p>	<p>۱- بالا بردن کیفیت و کشف منابع گردشگری و توسعه آنها (s1,s2,o5,o7)</p> <p>۲- تنوع بخشی به محصولات گردشگری منطقه نمونه (s1, s3, s5, o2, o3)</p> <p>۳- حمایت دولت از پروژه‌های فراغتی و تفریحی مناسب در منطقه نمونه گردشگری زنجان رود (s3,s8,o5,o8)</p> <p>۴- بهره‌گیری از توجه خاص مسئولین درجات ارتقاء عملکرد گردشگری منطقه (o11,s3,s4)</p> <p>۵- فراهم آوردن زمینه مناسب برای ایجاد و توسعه کارگاه‌ها و نمایشگاه‌های صنایع دستی در منطقه نمونه (s10,o2,o11)</p> <p>۶- توجه خاص به برنامه‌های بازاریابی و اطلاع‌رسانی به بازارهای گردشگری منطقه نمونه (s3,s4,o11)</p>	<p>۱- استفاده از ظرفیت سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی و دولتی جهت ایجاد، بازسازی، توسعه خدمات و امکانات و زیرساخت‌ها (w4, w5,o4)</p> <p>۲- ارتقای سطح خدمات در حد استانداردهای گردشگری جهت جذب گردشگر داخلی و خارجی (w5, o7)</p> <p>۳- اصلاح ساختار زیست محیطی محدوده به منظور محافظت از باغات و ارائه خدمات تفریحی، تفریحی به گردشگران (w6,o9)</p> <p>۴- احداث تصفیه‌خانه جهت استفاده از فاضلاب‌های شهری، صنعتی برای توسعه فضاهای سبز شهری (w2,o10)</p> <p>۵- بهره‌گیری از زمین‌های دولتی و عمومی برای ایجاد خدمات رفاهی و پارکینگ (w8,o12)</p>	<p>۱- ایجاد سیستم صحیح جمع‌آوری و دفع زباله و فاضلاب‌های شهری و صنعتی (w2, t2,t8)</p> <p>۲- توسعه آموزش متناسب با نیازهای منطقه برای نیروهای شاغل در بخش گردشگری منطقه (w3,t4)</p> <p>۳- شناساندن ظرفیت‌ها و ارزش‌های منطقه به جامعه محلی و آموزش بیشتر برخورد مناسب با گردشگران به مردم (w7,t5)</p> <p>۴- اعمال مدیریت زیست محیطی، ساماندهی و بهسازی محیطی و زیست محیطی منطقه نمونه با تاکید بر به حداقل رساندن مخاطرات طبیعی (w1, t1)</p> <p>۵- ارتقاء احساس تعلق خاطر به منطقه از طریق احیاء مراسم‌ها و آیین‌های سنتی و قومی و بومی در منطقه (w7,t10)</p>

منابع

- ۱- (بی نام)، (۱۳۸۳)، «نگاهی به تحولات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان زنجان ۸۲-۱۳۷۶»، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان زنجان.
- ۲- حقی، م. ع.، (۱۳۷۰)، «صنعت توریسم: فرایند غالب در اقتصاد جهان»، *مجله صنعت حمل و نقل*، ویژه‌نامه سفر ۲، تابستان.
- ۳- حیدری، ر.، حسین‌زاده دلیر، ک.، (۱۳۸۲)، «جستاری پیرامون ارزیابی صنعت توریسم در ایران»، *نشریه دانشکده علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه تبریز*، شماره ۳، سال نهم.
- ۴- خلیفه‌سلطانی، س. م.، (۱۳۸۴)، «نقش توریسم در توسعه»، *مجموعه مقالات اولین همایش علمی منطقه‌ای (توریسم، موانع، پیامدها)*.
- ۵- سازمان میراث فرهنگی، (۱۳۸۸)، *صنایع دستی و گردشگری استان زنجان*.
- ۶- سقایی، م.، (۱۳۸۵)، «چالش‌های صنعت توریسم در ایران و راهکارهای بهبود و توسعه‌ی آن»، *مجموعه مقالات همایش جغرافیا و قرن ۲۱*، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد.
- ۷- سنایی، و.، (۱۳۷۴)، «توسعه پایدار و گردشگری»، *مجله اطلاعات سیاسی- اقتصادی*، شماره ۹۶-۹۵.
- ۸- قربانی، ر.، (۱۳۸۲)، «توریسم و پویایی فضای شهری»، *نشریه دانشکده علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه تبریز*، شماره ۳، سال نهم.
- ۹- کهن، گ.، «صنعت توریسم و توسعه پایدار نمادی از مدیریت پویا»، *مجله محیط‌شناسی*، شماره ۲۱ و ۲، (۱۳۸۳).
- ۱۰- محلاتی، ص.، (۱۳۷۷)، «اهمیت اقتصادی جهانگردی در جهان معاصر»، *مجله اطلاعات سیاسی و اقتصادی*، شماره ۱۳۸-۱۳۷.
- ۱۱- محلاتی، ص.، (۱۳۸۰)، «درآمدی بر جهانگردی»، تهران، دانشگاه شهید بهشتی.
- ۱۲- موحد، ع.، (۱۳۸۳)، «جغرافیای گردشگری»، *درسنامه جغرافیا و صنعت توریسم*، دانشکده ادبیات، دانشگاه شهید چمران اهواز.

- ۱۳- مهندسان مشاور، آ، (۱۳۸۰)، «طرح تفصیلی استان زنجان».
- ۱۴- مهندسان مشاور، (ساپ)، (۱۳۸۳)، «طرح جامع گردشگری استان زنجان»، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان زنجان.
- ۱۵- هادوی، م. ر، (۱۳۷۸)، «امکان سنجی پتانسیل‌های توریستی استان زنجان»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهیدبهبشتی.
- 16-Bulter, R. W, (2002) ,"Ecotourism-has it achieved maturity or has not?","The Bubbie Burst Pacific Rim, *Tourism New Zealand*, p, 256.
- 17- Cohen, B, (2006), "*Urbanization in developing countries: Current trends, future projections, and key challenges for sustainability*", Technology in Society, No 26.
- 18-Goldener, Ritchie, J. R. B. (2003)", *Tourism and principles, practices and philosophies*", New York, NY: John Wiley and Sons.
- 19-Selby, M. (2004), "*Understaning urban tourism, image, culture and experience*", I. B. Tauris & CO Ltd, pp. 19.
- 20- Tavallai, S. (1385),"Globalization As a means for tourism development in Iran (Kerman) ", *Geographical Research* ,No 685 .
- 21- UNWTO, (2007), "*Sustainable development of tourism in deserts*".
- 22- www.UNWTO.
- 23- <http://www.world-tourism.Org>.

